

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทา ป้องกันหรือเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความ เป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน (สุดจิต นิมิตรกุล, 2543. หน้า 13)

การบริหารและจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องอาศัยความเข้าใจ ความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษา คือ การสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ ซึ่งเป็นการบรรลุผลในแง่ของสังคมส่วนรวม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและ สนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการจัด การศึกษาโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามกฎหมาย บัญญัติ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 , 2547. หน้า 4) การจัดการศึกษาให้ บรรลุจุดหมายตามแนวทางและกระบวนการดังกล่าว สถานศึกษาต้องมีอิสระและมีความ เข้มแข็งตามหลักการกระจายอำนาจทั้ง 4 ด้าน ตามมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้แก่ ด้านการบริหารงาน งบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานวิชาการ และด้านการบริหารงาน ทั่วไป เพื่อให้มีอิสระและมีความเข้มแข็งในการบริหารงานเพิ่มขึ้นที่จะทำให้การบริหารงานเป็นไป อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชนและ ประเทศชาติ การที่จะทำให้สถานศึกษาปรับบทบาทในเชิงรุกและมีพลังสร้างสรรค์ ให้เป็นสังคม

แห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ในยุคข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษาใหม่ คือต้องมุ่งให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีที่ให้แก่คณะกรรมการสมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2546 ณ ทำเนียบรัฐบาล ว่าการบริหารราชการยุคใหม่เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) ข้าราชการจะต้องสร้างกระบวนการเพื่อทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง (People Empowerment) คือ ต้องทำให้ประชาชนมีอิสระมากขึ้น

แนวทางการปฏิรูปการบริหารการศึกษา เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้รับบริการ การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานหรือการบริหารฐานโรงเรียน หรือ SBM อุทัย บุญประเสริฐ (2543) กล่าวว่า เป็นการบริหารที่ได้มีการทดลองและประสบผลสำเร็จมาแล้ว ในประเทศสหรัฐอเมริกาและในส่วนอื่นๆ ของโลกเป็นระบบบริหารในระดับสถานศึกษา แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานความคิดของการกระจายอำนาจ การบริหารจัดการที่มีการบริหารจัดการโรงเรียนโดยกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (Share Decision Making) ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ รุ่ง แก้วแดง (2547) ที่กล่าวว่า การบริหารฐานโรงเรียนของประเทศไทยนั้น ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปที่สำคัญครั้งที่ 3 ของประเทศไทย คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน จากการดำเนินการสมการการศึกษาในโครงการโรงเรียนนำร่องนั้นพบว่า 1) การบริหารฐานโรงเรียนเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ 2) การบริหารในลักษณะนี้สามารถที่จะกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปสู่สถานศึกษาได้มากขึ้น 3) การที่ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษานั้นทำให้เกิดธรรมาภิบาลในระดับสถานศึกษา

สภาพปัญหาการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาในประเทศไทย อีระ รุญเจริญ (2545. บทคัดย่อ) พบว่า 1) โรงเรียนรับรู้การกระจายอำนาจตามบทบาทที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่ยังมีได้เตรียมพร้อมเพื่อการดำเนินการอย่างจริงจังมากนัก ส่วนใหญ่ดำเนินงานไปตามปกติ แต่ยอมรับว่าการกระจายอำนาจเป็นสิ่งที่ 2) โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการด้านการปฏิรูปการจัดการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษา กล่าวได้ว่าได้มีการประเมินตนเองแล้วจัดทำรายงาน (Self Study Report) ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กรมได้กำหนดไว้ให้ดำเนินการในขั้นต้น โดยใช้คณะกรรมการที่สำนักงานสามัญจังหวัดแต่งตั้งขึ้นส่วนโรงเรียนประถมศึกษามีการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) กำหนดให้ทำขั้นต้นเช่นเดียวกัน แต่จัดทำ ในระดับจังหวัด ผลการประเมิน

ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาบางจังหวัด คุณภาพอยู่ในระดับควรปรับปรุง บางจังหวัดอยู่ในระดับพอใช้และอยู่ในระดับดีมีน้อยมาก 3) ในประเด็นปัญหาอุปสรรคที่จะมีเมื่อมีการกระจายอำนาจการบริหารนั้น ปรากฏว่าผู้บริหารโรงเรียนรวมทั้งผู้บริหารสำนักงาน จะยกประเด็นปัญหาด้านปัจจัย เช่น งบประมาณไม่พอ ครูไม่พอ และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ การสนทนากับผู้ที่ไม่ใช่ผู้อำนวยการโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน ไม่น้อยหรืออาจเป็นส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่นอกโรงเรียนและความสนใจด้านวิชาการมีน้อยกว่าด้านอื่นๆ กอปรทั้งมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมากพอสมควร ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติงานว่าเหวและขาดขวัญกำลังใจ นอกจากนี้ปัญหาการใช้ครู อาจารย์ ไปทำหน้าที่อื่น นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนมีค่อนข้างมาก ทำให้กระทบกระเทือนคุณภาพนักเรียน โดยที่มึความสอดคล้องกับการศึกษาของชาญยุทธแสงมณี (2547) ที่พบว่าคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ มุ่งประกอบอาชีพส่วนตัวและชาวบ้านส่วนมากยากจนจึงปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้และไม่มีเวลาเพียงพอ

การบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโดยตรง ที่ดำรงตำแหน่งตามสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งนั้น การบริหารมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้นและเห็นชัดขึ้นเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ มีสมาชิกมากขึ้น ลักษณะงานซับซ้อน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรซับซ้อนขึ้น หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างหน่วยงาน นโยบายของรัฐ ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ค่านิยมในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารต้องอาศัยหลักการและทฤษฎีต่างๆ ทางการบริหารเพื่อเป็นแนวทางในการทำ ความเข้าใจ ทำนาย ตัดสินใจ และควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ในหน่วยงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของหน่วยงาน เช่นเดียวกับทีนิพนธ์ กินาวงศ์ (2542. หน้า 54) ที่ให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาย่อมมีบทบาทและภารกิจหลายอย่างที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาบรรลุจุดมุ่งหมาย และถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดในการบริหารที่ดีนั้น ฉันทนา จันทรบรรจง (2542. หน้า 166) ได้กล่าวไว้ว่าผู้บริหารทั้งหลายจะต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำสูง และต้องสร้างให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีภาวะผู้นำด้วยการพัฒนาภาวะผู้นำและต้องพัฒนาทั้งคุณลักษณะที่ดีทั้งภายในและภายนอก ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กร คือผู้มีหน้าที่ในการบริหาร และจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุวัตถุประสงค์ในยุคปฏิรูปการศึกษา ในปัจจุบันผู้บริหาร จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษา หากผู้บริหารไม่ตั้งใจบริหาร ไม่มีทักษะในการบริหาร ไม่มีระบบ ขาดศีลธรรม องค์กรจะไปสู่ความเป็นเลิศไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของพรนิภา ลิ้มพยอม (2549. เว็บไซต์) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง

เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบความสำเร็จโดยการยึดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนี้ต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาสถานศึกษาของตนให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นเลิศด้านการจัดการศึกษาการบริหารงานใดๆ จะเกิดประสิทธิผลผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาในหน่วยงานของตน ผู้บริหารจึงจำเป็นที่จะต้องใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ และใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งมีผลสอดคล้องกับการศึกษาของอินทรีน้อย มะลิชัยวงศ์ (2540. บทคัดย่อ) ที่ศึกษาภาวะผู้นำบริหารของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน พบว่า ภาวะผู้นำบริหารของผู้บริหารดีเด่นอยู่ในระดับสูง คือ เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นและยอมรับในศักยภาพของบุคลากรเป็นผู้เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเป็นผู้เห็นความสำคัญของการทำงานด้วยการใช้กระบวนการกลุ่ม ประสิทธิ์ เทียวศรี (2545) ได้สรุปคุณสมบัติภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน พบว่า มีคุณลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านทัศนคติ 4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 5) ด้านบุคลิกภาพ นอกจากนี้ กัมปนาท จันดีศาต (2535) กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้นำ 2) วิชาการ 3) บุคลิกภาพ 4) ความสามารถ ในการบริหารงาน และงานวิจัยของกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536) ที่ยืนยันว่า พฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการพยากรณ์หรือทำนายประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนได้นอกจากนี้ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2541) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ ชุมชนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของโรงเรียนและต้องมีส่วนที่ต่อโรงเรียน ความรู้สึกดังกล่าวมักอยู่ในรูปโรงเรียนของเรา การเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและทำนุบำรุงโรงเรียน การเป็นผู้อุปถัมภ์นักเรียน ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ การมีผู้นำในชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมองไปที่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้งเสียสละแรงกาย ทรัพย์เงินและเวลาให้แก่โรงเรียนเพื่อชุมชนของเรา

ในสภาพปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมเมืองมากขึ้นความใกล้ชิดระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีน้อยลง ชำนาญ ปาณวงษ์ (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร : กรณีพหุศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชนแบบชาวชนบท มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักชุมชนกับครูมีความสนิทสนมกันดี ผู้บริหารเอาใจใส่ต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไม่มีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชนเป็นแบบชุมชนเมือง มีแหล่งแออัด ไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน บางคนมีอาชีพไม่แน่นอน ครูและประชาชนไม่มีเวลาพบปะสนทนากัน ผู้บริหารมีงานบริหารภายนอกโรงเรียน ไม่มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารการศึกษาในยุคนี้อย่างไรก็ตามเพราะกฎหมายกำหนดให้ชุมชน และตัวแทนของผู้ปกครองได้เข้ามามีบทบาทดูแลมีส่วนร่วม แต่ส่วนราชการที่รับผิดชอบไม่ได้ส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการอย่างจริงจัง จึงยังไม่สามารถมองเห็นความสำเร็จของคณะกรรมการอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาได้ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างวันที่ 12 - 13 มีนาคม 2546 พบว่าปัญหาที่โรงเรียนพบคือ กรรมการไม่มาประชุมหรือมาแล้วไม่แสดงความคิดเห็น ในขณะที่กรรมการสถานศึกษามองว่าการประชุมของโรงเรียนน่าเบื่อและเน้นการบริจาคเงิน ทำให้กรรมการไม่อยากจะมาประชุม รุ่ง แก้วแดง (2546. หน้า 47) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิมล ร่องวาณิช และณรงค์ชัย จิรัชชัย (2548. หน้า 254) ได้ศึกษาการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พบว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัว ภาคเอกชนและชุมชนในการดำเนินงานของสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการบริหารสถานศึกษาในฐานะกรรมการสถานศึกษา แต่ยังไม่มีการเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากนัก ยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทำงานในฐานะเป็นเจ้าของผู้มีส่วนร่วมกับสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ (2545. หน้า 47) กล่าวว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไป คือ สื่อและเทคโนโลยี ซึ่งมีบทบาทอย่างกว้างขวางต่อทุกระบบในสังคม ซึ่งตรงกับความเห็นของสุมน อมรวิวัฒน์ (2542) มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่กำลังเกิดขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงระบบความคิด

ทางการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความคิดจากการออกคำสั่งของ
ผู้บังคับบัญชามาเป็นร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่มีใครเป็นนาย ไม่มีใครเป็นบ่าว
และเป็นทาสในกระบวนการศึกษา ทุกคนเป็นเพื่อนกันและเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

ผลการวิจัยและสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงว่าผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
เป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่บริหารและจัดการศึกษาให้มีประสิทธิผล ขณะเดียวกันต้องมี
คุณลักษณะเฉพาะตัวที่สามารถครองตน ครองคน ครองงาน โดยการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วนของสังคม เข้ามามีส่วน
ร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบความสัมพันธ์เชิง
สาเหตุของประสิทธิผล ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนางาน และเสนอแนะต่อหน่วยงานต้นสังกัด
เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เกิดคุณค่าได้รับการยอมรับจากสังคมและ
เกิดประสิทธิผลในการจัดการศึกษาของประเทศต่อไป

คำถามการวิจัย

1. มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมเพียงใด
3. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ
ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้อำนวยการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วม
ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างรูปแบบเบื้องต้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำมาเป็นรูปแบบเทียบเคียงในการปฏิบัติงาน
2. ได้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เป็นแนวทางในการกำหนดตัวบ่งชี้และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันที่จะใช้กำหนดทิศทาง แผน นโยบาย ในการพัฒนาศักยภาพของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 32,731 แห่ง โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ ดังนี้
1) ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ 2) ครูผู้สอน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 800 แห่ง โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ แต่ละแห่งที่สุ่มกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 800 คน

1.2.2 ครูผู้สอน ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ
สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 800 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ปัจจัยด้านชีวิตรสังคม ประเมินจากตัวแปรที่สังเกตได้ 7 ตัว ประกอบด้วย

- 1) อายุ 2) เพศ 3) สถานภาพการสมรส 4) สถานภาพทางวิชาชีพ 5) ฐานะทางเศรษฐกิจ
- 6) วุฒิทางการศึกษา 7) ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร

2.2 ปัจจัยด้านสถานการณ์ ประเมินจากตัวแปรที่สังเกตได้ 5 ตัว ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของ ผู้ร่วมงาน 2) การติดต่อสื่อสารและประสานงาน
- 3) ความสามารถของผู้ร่วมงาน 4) ระบบบริหารงาน 5) บริบททางการเมืองสังคมและวัฒนธรรม

2.3 ปัจจัยด้านคุณลักษณะ ประเมินจากตัวแปรที่สังเกตได้ 5 ตัว ประกอบด้วย

- 1) บุคลิกภาพ 2) ความสามารถ 3) คุณธรรม 4) ความเชี่ยวชาญ 5) การมีวิสัยทัศน์

2.4 ปัจจัยด้านทักษะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประเมินได้จากตัวแปรที่สังเกตได้ 9

- ตัว ประกอบด้วย 1) ทักษะการมอบหมายงาน 2) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ 3) ทักษะเชิงเทคนิค
 - 4) ทักษะความคิดรวบยอด 5) ทักษะการใช้ข้อมูล สารสนเทศ 6) ทักษะการตัดสินใจ
 - 7) ทักษะการติดตามและประเมินผล 8) ทักษะการบริหารความขัดแย้ง 9) ทักษะการจัดการ
- ความรู้

2.5 ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ประเมินจากตัวแปรที่สังเกตได้ 5 ตัว ประกอบด้วย

- 1) ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) ภาวะผู้นำแบบนักพัฒนา
- 4) ภาวะผู้นำแบบกำกับดูแล 5) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย

2.6 ประสิทธิภาพในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ประเมินได้จากตัวแปรที่สังเกตได้ 6 ตัว ประกอบด้วย 1) ความสำเร็จของงาน 2) ความพึงพอใจ
- ของผู้ร่วมงาน 3) การยอมรับจากสังคม 4) ความสำเร็จในการผลิตนักเรียน 5) การทำงานเป็น
- ทีม 6) การพัฒนาสถานศึกษา

นิยามศัพท์

1. ประสิทธิภาพในการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความสำเร็จในการบริหารและจัดการศึกษา ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา อันเนื่องมาจากผลจากความร่วมมือของครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติภารกิจจนประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ 1) ความสำเร็จของงาน 2) ความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน 3) การยอมรับจากสังคม 4) ความสำเร็จในการผลิตนักเรียน 5) การทำงานเป็นทีม 6) การพัฒนาสถานศึกษา

1.1 ความสำเร็จของงาน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสร้างแรงจูงใจให้ ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชน ร่วมปฏิบัติการ ตามกระบวนการทำงาน สามารถจัดปัญหาระหว่างดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม โดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าให้บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด

1.2 ความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน หมายถึง ระดับความรู้สึกหรือเจตคติโดยส่วนรวมที่มีต่องาน สภาพแวดล้อมของงาน หรือความต้องการของผู้ร่วมงานในการที่จะปฏิบัติงานตามภารกิจและหน้าที่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 การยอมรับจากสังคม หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสร้างความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ เชื่อถือ ศรัทธา ให้ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และสังคม ยอมรับ ยกย่อง ชื่นชมในผลงานของสถานศึกษา

1.4 ความสำเร็จในการผลิตนักเรียน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู และบุคลากร ดำเนินงานในสถานศึกษา ทั้งด้านการบริหารและจัดการ การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม จนทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ซึ่งพิจารณาได้จากความรู้ความสามารถหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน

1.5 การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู บุคลากร และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการสนทนา ประชุม ปรึกษาหารือร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ สามารถสอนงานซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งสามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

1.6 การพัฒนาสถานศึกษา หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา สามารถเพิ่มพูนศักยภาพ ของครู บุคลากร ให้เจริญก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต โดยมีกระบวนการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาต่อ การอบรม การสัมมนา การค้นคว้า การวิจัย การศึกษาดูงาน หรือโดยการสนับสนุนในด้านอื่นๆ เพื่อกระตุ้นการสร้างระบบความคิด รู้วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยมีขอบข่ายการพัฒนางานของสถานศึกษาทั้ง 4 งาน ได้แก่ 1 การบริหารงานวิชาการ 2. การบริหารงานงบประมาณ 3. การบริหารงานบุคคล 4. การบริหารงานทั่วไป

2. ปัจจัยด้านชีวสังคม หมายถึง ข้อมูลที่แสดงสถานภาพผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) อายุ 2) เพศ 3) สถานภาพการสมรส 4) สถานภาพทางวิชาชีพ 5) ฐานะทางเศรษฐกิจ 6) วุฒิทางการศึกษา 7) ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร

2.1 อายุ หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เกิดถึงปัจจุบันโดยนับเป็นปี หากมีเศษเกินหกเดือนให้คิดเพิ่มอีกหนึ่งปี

2.2 เพศ หมายถึง สภาพทางกายที่บ่งบอกให้ทราบว่าเป็นเพศชายหรือหญิง

2.3 สถานภาพการสมรส หมายถึง สถานภาพที่บ่งบอกให้ทราบว่าเป็น โสด สมรส

2.4 สถานภาพทางวิชาชีพ หมายถึง วิทยฐานะของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติเงินเดือน เงินวิทยฐานะ และเงินประจำตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ซึ่งได้แก่ ผู้อำนวยการชำนาญการ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญพิเศษ

2.5 ฐานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง เกณฑ์รายได้ต่อเดือน ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.6 วุฒิทางการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดในปัจจุบัน

2.7 ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการบริหาร หมายถึง ระยะเวลาการทำงานที่เกี่ยวกับการบริหารและจัดการศึกษา ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนับเป็นปี หากมีเศษเกินหกเดือนให้คิดเพิ่มอีกหนึ่งปี

3. ปัจจัยด้านสถานการณ์ หมายถึง สภาพหรือลักษณะภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูและผู้ร่วมงาน 2) การติดต่อสื่อสารและประสานงาน 3) ความสามารถของผู้ร่วมงาน 4) ระบบการบริหารงาน 5) บริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม

3.1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจของผู้ร่วมงาน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นความสำคัญของการใช้กระบวนการกลุ่ม ยอมรับการตัดสินใจของครู บุคลากรและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีขั้นตอนตั้งแต่ การอภิปรายปัญหา กำหนดทางเลือก ประเมินทางเลือก และนำไปปฏิบัติ

3.2 การติดต่อสื่อสารและประสานงาน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถเลือกใช้ระบบการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ก่อประโยชน์ต่อผู้ร่วมงานและสถานศึกษา

3.3 ความสามารถของผู้ร่วมงาน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ของครู บุคลากรและผู้ร่วมงาน ทั้งในและนอกสถานศึกษา ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ เข้าใจบทบาทวิเคราะห์ภารกิจ วางแผน ปรับปรุงแก้ไข พัฒนางานอย่างมีระบบ ปฏิบัติงานได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของสถานศึกษา

3.4 ระบบการบริหารงาน หมายถึง ความสามารถของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการวิเคราะห์ ระบุ รายละเอียด ความสัมพันธ์ระหว่างงานทั้งหมด ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างงานในสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างงานในสถานศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ และสามารถกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน โดยใช้ทฤษฎีเชิงระบบเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน ซึ่งประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) 3) ผลผลิต (Output)

3.5 บริบททางการเมืองสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ความเข้าใจในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ต่าง ๆ ทางการเมือง การมีความเป็นกลางทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการเรียนการสอน โดยยึดความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดแบบแผนในการประพฤติ ปฏิบัติตนของตนเองและของผู้ร่วมงาน

4. ปัจจัยด้านคุณลักษณะ หมายถึง องค์ประกอบส่วนบุคคลของผู้ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

4.1 บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะของผู้ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย 1) บุคลิกภาพภายในเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการบริหารจัดการกับความเครียด 2) บุคลิกภาพภายนอก เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับสุขภาพ ร่างกาย กริยา มารยาท การแต่งกายความกระฉับกระเฉง การตื่นตัว และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

4.2 ความสามารถ หมายถึง ประสิทธิภาพและความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ การบริหารและจัดการศึกษา การวิจัย การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน โดยทำงานร่วมกับครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี

4.3 คุณธรรม หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้อำนวยการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต อุดมเสียสละ มีความเมตตาต่อผู้ร่วมงาน สามารถครองตน ครองคน ครองงานได้อย่างเป็นที่ประจักษ์

4.4 ความเชี่ยวชาญ หมายถึง ความสามารถในการคิดไตร่ตรอง มีวิจารณ์ญาณ โดยทำงานร่วมกับบุคลากรอย่างมีความสุข และสามารถให้คำปรึกษา แนะนำ ผู้ร่วมงาน ด้วยความเชื่อมั่นและอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง

4.5 การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์เหตุการณ์ ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษา

5. ปัจจัยด้านทักษะการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความรู้ ความสามารถและ ประสิทธิภาพของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานให้ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย 9 ปัจจัย ดังนี้ 1) ทักษะการมอบหมายงาน 2) ทักษะมนุษย สัมพันธ์ 3) ทักษะเชิงเทคนิค 4) ทักษะความคิดรวบยอด 5) ทักษะการใช้ข้อมูล สารสนเทศ 6) ทักษะการตัดสินใจ 7) ทักษะการติดตามและประเมินผล 8) ทักษะการบริหารความขัดแย้ง 9) ทักษะการจัดการความรู้

5.1 ทักษะการมอบหมายงาน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบให้ครู บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โดยมีการกระจาย งานตามความรู้ความสามารถและติดตามผลการปฏิบัติงาน

5.2 ทักษะมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หาวิธีการจูงใจ สร้างไมตรีจิต สร้างความประทับใจ เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของ ครูและบุคลากรตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน

5.3 ทักษะเชิงเทคนิค หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ ความสามารถ โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจัดทำแผนการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทาง ดำเนินงานของสถานศึกษา

5.4 ทักษะความคิดรวบยอด หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถมองภาพรวมของสถานศึกษาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตและนำมาวางแผนในการปฏิบัติงานด้านการบริหารและจัดการศึกษา ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเข้าใจความซับซ้อนขององค์กรทั้งหมด

5.5 ทักษะการใช้ข้อมูล สารสนเทศ หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำข้อมูลตั้งแต่สองข้อมูลมาจัดระบบหรือผ่านการประมวลผล มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของสถานศึกษา

5.6 ทักษะการตัดสินใจ หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหาทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ มีการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง โดยมีกระบวนการตัดสินใจดังนี้

- 1) การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหา 2) การรวบรวมข้อมูล 3) การกำหนดทางเลือก
- 4) การประเมินทางเลือก

5.7 ทักษะการติดตามและประเมินผล หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการตรวจสอบงานว่าสอดคล้องกับแผนที่วางไว้หรือไม่ มีการวัดและประเมินผลที่ดีค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน โดยใช้หลักการประเมินต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนการประเมินผลดังนี้ 1) ก่อนดำเนินการ 2) เริ่มดำเนินการ 3) ระหว่างดำเนินการ 4) สิ้นสุดการดำเนินการ

5.8 ทักษะการบริหารความขัดแย้ง หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใช้พฤติกรรมศึกษาสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน ระหว่างองค์กร ภายนอก โดยใช้วิธีการหาข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริงของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุโดยไม่อคติต่อทุกฝ่าย แล้วหาวิธีป้องกัน แก้ไข โดยหลีกเลี่ยง คำว่า แพ้ – ชนะ แต่ใช้ การประนีประนอมหรือชนะ – ชนะ อย่างสร้างสรรค์เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือ

5.9 ทักษะการจัดการความรู้ หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พัฒนาตนครู บุคลากร ให้สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล สามารถสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้เป็นทีม

6. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรม ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่แสดงออกในฐานะผู้บริหารโดยมีปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โดยประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) ภาวะผู้นำแบบนักพัฒนา 4) ภาวะผู้นำแบบกำกับดูแล 5) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย

6.1 ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสนใจช่วยเหลือ ให้คำแนะนำต่อการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน สร้างแรงจูงใจ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เอาใจใส่ในสวัสดิการ และสวัสดิภาพให้เกียรติซึ่งกันและกัน และผลักดันให้ผู้ร่วมงานทำงานเต็มความสามารถ

6.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยปรับตัว ได้อย่างเหมาะสม มีวิธีการบริหารในสภาวะการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงระบบ การทำงาน วิธีการทำงาน

6.3 ภาวะผู้นำแบบนักพัฒนา หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานมีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมมั่นในผู้ร่วมงาน เห็นความสำคัญของ ผู้ร่วมงาน โดยการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดเป้าหมายและขั้นตอนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ใส่ใจกับสภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการทำงาน มีความมุ่งมั่น ประสานความร่วมมือเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา

6.4 ภาวะผู้นำแบบกำกับดูแล หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพฤติกรรมหรือการแสดงออกให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เน้นผลสำเร็จของสถานศึกษาเป็นหลักที่จะปฏิบัติงาน โดยมีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อกำหนด เป้าหมายและขั้นตอนการพัฒนา วางแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ให้ความสำคัญ กับสภาพแวดล้อม อำนาจความสะดวกที่เอื้อต่อการทำงาน มีความมุ่งมั่นทำให้ผู้ร่วมงานพัฒนา ศักยภาพ ความสามารถของตน

6.5 ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย หมายถึง การที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการอภิปราย การตัดสินใจร่วมกัน ครูและบุคลากรทุกคน ได้รับการสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ ร่วมปรับปรุงงาน แลกเปลี่ยนผลการทำงาน ในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

7. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ

9. ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่หลักในการจัดกระบวนการเรียน การสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ

10. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อทำหน้าที่ในการกำกับ ดูแล สถานศึกษา โดยเป็นผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรทางศาสนาและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

11. ผู้ร่วมงาน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการศึกษา โดยการให้การสนับสนุน ส่งเสริม เสนอแนะ การดำเนินงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

12. การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพฤติกรรมที่ผู้ร่วมงานเห็นว่าเป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยการประสานงานส่งเสริม สนับสนุน ชักนำ และเปิดโอกาสให้ ครู ชุมชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เข้ามามีส่วนร่วมแบบเต็มที่ (Full participatory pattern) ในการจัดการศึกษา ตั้งแต่มีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวัดและประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ในการทำงานของสถานศึกษา ตามหลักการกระจายอำนาจในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) มาตรา 39 ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป

13. ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยปัจจัย 1) ด้านชีวสังคม 2) ด้านสถานการณ์ 3) ด้านคุณลักษณะ 4) ด้านทักษะการบริหารแบบมีส่วนร่วม 5) ด้านภาวะผู้นำ

14. โมเดลลิสเรล (LISREL Model) หมายถึง แบบจำลองเชิงสถิติความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Cause) หรือความมีอิทธิพล (Influence) แบบจำลองเชิงเส้น (Linear) ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในแบบจำลอง ซึ่งบางครั้งเรียกว่า โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (Linear Structural Relationship Model) ของการพัฒนาแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

15. โปรแกรมลิสเรล (LISREL Program) หมายถึง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นโดย โจเรสกอก (K.G. Joreskog) และซอร์บอม (D. Sorbom) สำหรับวิเคราะห์ โมเดลลิสเรล

16. เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หมายถึง การสัมภาษณ์บุคคลในกลุ่มสนทนาอย่างมีแบบแผน โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน ที่มีความคิดเห็นหรือความรู้ในเรื่องที่จะสนทนาอย่างลึกซึ้ง ขณะสนทนามีการจดประเด็นสำคัญ บันทึกข้อมูลทั้งภาพและเสียง

17. ข้อมูลเชิงประจักษ์ หมายถึง ข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการ
ใช้เครื่องมือ คือแบบสอบถาม

18. ตัวแปรแฝง หมายถึง ตัวแปรซึ่งปะติดปะต่อซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่สามารถวัด
ค่าตัวแปรได้โดยตรง จำเป็นต้องวัดผ่านตัวแปรที่สังเกตได้ ซึ่งคุณลักษณะบ่งชี้ตัวแปรแฝงนั้น ๆ
ได้แก่ 1) ตัวแปรแฝง คือ ปัจจัยด้านชีวสังคม ด้านสถานการณ์ ด้านคุณลักษณะ ด้านทักษะ
การบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านภาวะผู้นำ และประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ
ผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

19. ตัวแปรที่สังเกตได้ หมายถึง ตัวแปรที่แสดงผลหรือการแสดงออกที่สามารถสังเกต
วัดและแปลค่าออกมาเป็นตัวเลขได้

20. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบที่ลักษณะการเชื่อมโยงเส้นแสดง
ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวสังคม ด้านสถานการณ์
ด้านคุณลักษณะ ด้านทักษะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านภาวะผู้นำ โดยส่งผลสุดท้ายต่อ
ประสิทธิผลในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน